

О. ІВАХ

**ТОЙ, КОГО СВІТ ЛОВИВ,
ТА НЕ СПІЙМАВ.**

Вінніпег, Канада, 1932.

J.H.A.S.

O. IVAХ

**ТОЙ, КОГО СВІТ ЛОВИВ,
ТА НЕ СПІЙМАВ.**

Вінніпег, Канада, 1932.

ПОЕМА

**про славного українського фільософа
ГРИГОРІЯ СКОВОРОДУ**

*Людина — це серце.
Сковорода.*

ЧАСТЬ ПЕРША.

I.

Золотаві поля
виглядають женця,
мов дівчата в садку
козака-молодця,
і протяжно шумлять
золоті колоски,
визирають вгору
зпоміж них волошки,
бо над ними вгорі
повіває вітрець
і шепоче, що вже
наближається жнець.
От і справді хтось йде —
наче мушка мала
наближаєсь з гайку
по дорозі з села.
Вже близенько. От став
і глядить на поля.
Чи манить його зір
урожайна земля?
Стрункий стан козака —
може й справді козак?
Чи воли погубив
і вертаєсь чумак?

Ні козак ні чумак,
бо шаблюки нема
ші в руці батога,
навіть вусів кат ма.
Замісьць шаблі кийок,
збоку торба важка,
хлопська свита на нім,
але-ж біла рука,
і сопілка в руці,
не козацькі штани,
а німецькі вузькі,
в яких ходять пани.
Хто-ж се йде із села,
чи купець, чи чабан?
Чи настав чуда час
і на прощу йде пан?

II.

Під кущем при шляху
сів в траву чужинець,
щоб обвіяв його
холодочком вітрець.
Скинув торбу важку
і поклав на траву,
тоді з торби наверх
вийняв книжку нову,
розложив на траві
і читати почав,
що французький мудрець
про освіту писав.

Довго книжку читав,
ні бровою моргнув,
бо глибоко в думки
фільософа пірнув.

Аж як спека пройшла,
запер книжку нову,
усміхнувся й сказав:
— „Відколи я живу,

таких книг не читав,
ще ніхто таких слів
по книжках не писав
для своїх читачів:

„Жийте так, як сама
vas природа учить!”

Від тих слів вся душа,
мов від співу, дріжить.

Як на квіти паде
в спеку зимна роса,
так на душу слова
Жана Жака Русса.

От і диво, що ми,
без обміни книжок,
самостійно прийшли
до подібних думок.

Ні, не диво, бо скрізь
можна правду знайти, —
тільки треба в душу
щирим серцем зайти.

Отся бджілка мала,
що збирає медок,
своїм трудом-життям
вчить подібних думок.

Тільки щезнуть сніги
і весна зашумить —
щоб збрати медок,
бджілка в поле летить

А як літо прийде
і цвітки зацвітуть —
як весело бджілки
поміж ними гудуть!

Тут мотилик присів,
а там бджілка мала,
та між ними нема
ні сварні ані зла.

Отся бджілка мала
мирно в труді живе,
щоб росло в гаразді
покоління нове.”

І скінчив чужинець
вихваляти бджілок,
і чоло похилив
під вагою думок.

Та не довго тягар
думок серце давив, —
взяв сопілку чабан
і до уст приложив:

і над жовті поля
полетіла журна
тиха пісня села,
що ворушить до дна
цілу душу, і грудь
від тих звуків тремтить,
бо в них щира любов
по розлуці тужить.
А за горем важким
залунав козачок,
наче прихід весни,
наче повний струмок.
Залунав козачок
і в гаю десь завмер,
і незнаний чабан
свою книгу запер.
І мов жадно павук
позирає на сіть —
глянув в торбу, чи все
у порядку стойть.

III

І розклав наш чабан
всі книжки на траві,
стародавні ось тут,
там модерні — нові;
тут єврейський завіт,
і псалтир, і талмуд,
і в оправі міцній
Аристотеля труд,

твір Плятона, і твір
Августина Отця,
і збірник, що містить
золоті зеренця
Марк Аврелія, і твір
стародавніх байок,
а там купкою склав
збір новітніх книжок —
і Спіноца, і Кант,
і Руссо, і Вольтер,
на Еразма книжки
твори Лябніца спер,
„Еміль” з „Вертером” тут,
Монтескє, Гобс та Лок,
там поклав товстий звій
своїх власних думок.
Зложив в торбу книжки
незнайомий чабан,
глянув оком втішним
на хвилюючий лан,
в руки взяв свій кийок
і в дорогу пішов —
роздавати даром
людям щиру любов.

IV

Поминув наш чабан
золотаві поля
і надвечір зайшов
у садок до села.

В хазяїна Дмитра
сад великий, густий,
а під листям вишень
сидить купка людей, —
при неділі зійшлись
на розмову в садку,
розмовляють і ждуть
на траві в холодку,
бо Грицько обіцяв,
що в неділю прийде,
як пожовкнуть поля,
як пшеничка дійде.

І хтось крикнув: „Вже йде
до нас прямо в садок,”
і піднялися всі
зпід яблунь та грушок.

І Грицько, наш чабан,
всіх людей привітав,
скинув торбу з плечей
і під вишню поклав.

Обступили його,
наче матку бджілки,
хазяї й парубки,
і дівчата й жінки.

І він всіх їх вітав,
наче брата й сестру,
і дитинку малу,
і старушку стару.

Всіх селян привітав
і присів на траву
там, де хтось постелив
свою свитку нову.

Тільки сів і жінки
обступили Грицька,
і подали йому
повний збан молока,
дали миску борщу,
хліба кілька грінок,
і вишень-черешень,
та вишнівки збанок,
бо вже знали, що він
зовсім мяса не єсть
ані ситих потрав,
тільки яблук пять-шість,
або стиглих грушок,
або шапку вишень
з'єсть і тим проживе
цілу нічку і день.

Та хоч мало він єсть
і літами старий,
молода в нім душа,
ясний погляд очей,
не згинають літа
ані торба важка,
молодий його хід,
не дріжить ще рука,

бо в душі не журба,
ані серце не єсть,
мов залізо іржа,
їдка заздрости злість.
Попоїв ще вишенъ
фільософ із Чорнух,
і поглянув тоді
на вюнких чорних мух,
що присіли в траві
на вишенъ кісточки.
— „Отсі мухи — то ті
тонконогі панки,
що танцюють та пють
у Парижу й Москві,”
так промовив Грицько,
і кругом на траві
сіли люде з села.
Тихо дихав вітрець,
як навчати почав
український мудрець.

ЧАСТЬ ДРУГА.

V

— „Звався пан Герасим,
що за щастям шукав,
хоч мав грошей мішок,
і палату, і став,
чудну рибу в ставі,
і байдак на ставу,
буйні коні в стайнях,
мав Француза-слугу,
мав роскішні садки,
мав убрання всіх мод,
мав з Мадейри вино,
мав хортів всіх пород,
мав ведмедів, малпів,
папугаїв тримав, —
все для щастя було,
але щастя не мав.

VI

Герасим був дивний:
танцював, пив та їв
на бенкетах гучних
у гостинних панів,
та ще й вдома вина
набере повний збан,
покладе на столі,
і так дудлить шампан

або ренське вино,
і чо при нім і засне,
встане, з'єсть огірок,
і ввесь світ проклене.

А поїде в Париж,
знов танцює та пє,
тут зневажить князя,
там лякея побє.

Пошаліє, попє
місяць-два Герасим
і стихає знову
лиха слава за ним.

Позбирає панів,
і хортів та хлопів,
і тоді йде в ліси
полювати вовків.

Надокучить і се,
і вовки й кабани,
і токайське вино,
і хлопи, і пани,
омерзіє життя
та огорне нудьга,
куди око зирне,
куди ступить нога.

Остогидне життя,
стане трудом нудним,
серце здавить журба,
і тоді Герасим

візьме в руку кинжал,
до грудей прикладе
і питає себе:

— „Чи до серця дійде?”

Як нема мотузка,
ні кинжала нема,
до рушниці рука
простягаєсь сама.

— „Жити, жити... і чорт
таких мук не дає,
як пудьга життєва
з дня на день завдає.

Тільки смерти жало
може дати спокій
та приспати в гробі
сей проклятий настрій.

Тільки смерти жало...
а я щастя шукав...
Чи-ж я щастя своє
у Парижу програв?

У маєтках своїх
я заходжу біду...
Щастя?... Щастя?... І де-ж
теє щастя знайду?

Що за біс?... Хтось книжки
поскладав на столі,
тут Декарта поклав,
там поклав дві малі...

Що? Книжки?... Та-ж в книжках
можна щастя знайти.
Світла, хлопче, давай,
скоро свічку світи!"

VII

І як сів при столі,
то до ранку не встав,
так завзято книжки
цілу нічку читав.
І змінився той пан,
мало їсть, мало спить,
і по ночах і в день
над книжками сидить.
Всяких книг накупив, —
був там славний Плятон,
Епікур, Демостен,
Аристотель, Філон,
Марк Аврелій, Вергіль,
Цицерон, Лукіян,
Златоуст, Богослов,
і талмуд, і коран,
Кеплер, Ньютон і Мур,
релігійні збірки,
рукописи старі
та містичні книжки.
І так років зо три
пан книжки ті читав,
в кождій думці новій
свого щастя шукав.

Під вагою думок
Герасим похмарнів,
стали очі мутні,
цілім тілом змарнів.

Погас в серцю вогонь,
що до діл поривав,
і пан трупом живим
над могилою став.

І знов давня нудьга
гостювати прийшла,
і в нудьзі Герасим
відійшов від стола.

Надворі цвів бузок,
зазирає до вікна,
вітер листям співав
і в гаю пташина.

Крізь вікно Герасим
глянув, важко зітхнув
і на нього вітрець
холодочком дихнув.

І як шепче бузок,
як шепоче трава,
покотились в їх спів
Герасима слова:

— „Я світ тіней ловив
і не бачив життя, —
надворі спів весни,
а тут гріб, мертвота.

Коли тіло годуй,
буйність розум приспить;
коли розум годуй,
голод душу морить.

А як голод в душі,
нема щастя ніде, —
той, хто душу кормить,
той і щастя знайде.

Роскіш щастя не дастъ,
нема щастя в книжках, —
своє щастя знайду
по зелених гаях.

На молитві душа
буде жити в гаю,
а як тіло умре,
перейде до раю.

Був я книжник і пан,
тепер в ліс перейду
і як монах-аскет
своє щастя знайду.

Прощавай-же, вино!
прощавайте, книжки!
ви лиш злуда очам,
щастя — правди цвітки.”

Так сказав Герасим,
взяв торбину й кийок,
і як монах-аскет
пішов жити в лісок.

VIII.

І в ліску Герасим
наче лис дикий жив,
і для щастя душі
свое тіло морив.

За рік-два наш аскет
в печері висох так,
що здавався очам
мов ходящий кістяк.

Помертвів його зір,
волос снігом припав,
і аскет в молитвах
смерти приходу ждав, —
хоч весною співав
темний гай, цілий світ,
ніжно дихав вітрець,
колисав вишні цвіт.

Обпадав білий цвіт
на зелену траву,
і аскет задріжав,
відчув думку нову.

Сів на квітку мотиль,
стрепенувся старець,
і відчув, як шумить
поміж листям вітрець.

Герасим задріжав
мов від вітру лоза
і з очей потекла
на грудь тепла слюза.

— „Дав Бог цвітам красу,
і пташкам, і гаю —
я-ж вбиваю життя
і чекаю раю.

Все, що Бог мені дав,
на ніщо змарнував,
всю красу життєву
я на смерть проміняв.

Жий вином, розум спить,
книжка душу гнете,
вбивай порив життя,
то й душа не цвіте.

Тільки серця вогонь,
то правдиве життя,
коли згасне вогонь,
настає темнота.

Бог-Природа життя
всім творінням дає;
хто зневажить життя,
той вмірає-гніє.

Самий Бог — то життя,
серце Богом цвіте;
а Зло — все, що гніє,
ні цвіте, ні росте.

Для людей Зло — то Зло,
а для Бога і Зло —
то частина Його,
бо й Зло цвітом було.

Цо відцвіло, гниє,
зогниє, знов росте,
те, що мертвe було,
нині цвітом цвіте.
Аж тепер я життя
і себе зрозумів
і цвіт щастя нараз
в моїм серцю зацвів."
От так щастя своє
Герасим віднайшов
і пішов до людей
роздавати любов.

IX

Довго сіяв любов
між людьми Герасим,
і де тільки пішов,
росла радість за ним.
Та вкінці затужив
за спокоєм гаїв, —
купив хутір і в нім
хуторяном осів.
Навкруг хати росли
яблінки та грушки,
кавуни в баштані,
та гуділи бджілки.
Тут він гостей своїх
кавунами приймав,
угощав вишняком
і як жити навчав."

І замовк фільософ,
тиша стала кругом,
бо вже й місяць зйшов
над вишнеевим садком.

X

І так всеньке життя
на Вкраїні навчав
людей той, кого світ —
хоч ловив — не спіймав.

Кінець.

Вінніпег, 6-11 червня, 1932.

